

Historiebrev

No.4/2025 Enerhaugen, Grønland og Tøyen historielag

August 2025

Innhold i dette Historiebrevet

- Gunnars side
- Er det håp for Plakathuset?
- Tøyen leir. En av mange tyske leire i Oslo
- Industrihistorie—Ajungilak
- Dritbrua—artikkel av Marthe Glad Munch-Møller, som P. Chr. Asbjørnsen kalte den.
- Jens Evensen senior. Grønlandskongen.
- Terjes tips/Byarkivet

Hva skjer i historielaget framover?

- 19/8 Besøk Oslo Sporveismuseum
- 16/9 Medlemsmøte, foredrag og omvisning Lakkegata skole
- 14/10 Medlemsmøte. Tema kommer senere.
- 11/11 Medlemsmøte «Kampen om Jordal»
- 09/12 Julemøte

Redaksjonen ønsker leserne fortsatt God Sommer. Det er fortsatt gode dager foran oss, og EGT-området er et område av byen med mange grønne lunger som kan nytes framover. Illustrasjonsbildet (Foto: Botanisk hages venner) er fra Botanisk Hage—et unikt område som vi er så heldige å ha innenfor våre grenser!

Gunnars side

Delta i historielagets prosjekter

Styret har som hovedmål å gi medlemmene innblikk i lokal-

historien i vårt område Enerhaugen, Grønland og Tøyen, gjennom foredragskvelder, vandringer med utvalgte temaer og museumsbesøk. Slike tilbud kommer imidlertid ikke i stand av seg selv. En programkomité presenterer et program for styret minst seks måneder fram i tid. Det betyr at noen frivillig, ikke bare styremedlemmer, påtar seg overordnede oppgaver til medlemmenes beste.

Etter hvert som EGT har blitt «eldre» har vi etablert prosjekter som krever mer «faglig» arbeid over lengre tid. Vi søker derfor medlemmenes engasje-

Eksempel på digitalisering av historiske bilder. Fra Hagegata hvor trehusene rives. Bak Tøyen Torg.

ment i forhold til den enkeltes interesse, og det er faktisk noen å velge i:

Digitalisering av bilder - Dette har vært et tema helt fra starten, drevet av Fotogruppen. I løpet av det siste halve året har vi, sammen med 9 andre historielag i Fellesrådet for historielagene i Oslo, skaffet oss tilgang til vår egen bildedatabase - www.historielag.no. Hvert historielag har ansvar for å legge sine bilder inn i basen, og det er gratis for alle å søke i basen. Som en start skal vi først legge inn allerede digitaliserte bilder. Om ikke lenge vil vi så invitere medlemmene

til å lete «i skuffer og skap» etter gamle bilder med tilknytning til vårt område. Med god hjelp av vårt medlem Žofie Cimburová og Reiner Schaufler i Fellesrådet/Vålerenga historielag er vi nå i stand til å skanne bilder i forskjellige formater. En del kriterier er imidlertid knyttet til skanning og bruk av enkeltbilder, som relevans, kvalitet, dokumentert eierskap og det vi kaller «metadata». Det må signeres en samtykkeerklæring som regulerer bruk av bildene som blir skannet og lagret i basen. Vi er i ferd med å etablere prosedyrer for håndtering av originale bilder fra innlevering, godkjenning for skanning og tilbakelevering på en trygg måte. Det må presiseres at dette ikke er en «service» til medlemmene, det har vi ikke kapasitet til. Målet er å bygge opp og videreutvikle EGTs del av bildedatabasen, slik at vi kan vise hva som er unikt for vårt område. Eksempler er bilder fra gamle Enerhaugen, bilder fra byggingen av T-banen på Tøyen, osv. Arbeidet vil bli prioritert utover høsten 2025.

Vi er i ferd med å bli «bokprodusenter» -

Vårt medlem Kjell Veivåg gjorde en formidabel jobb med å ferdigstille heftet «Da klokka klang ...» på

90 sider i oktober 2024. Medlemmene fikk heftet som presang da EGT feiret sine første 5 år som historielag. Det er en fortelling om skolene i vårt område, ispedd en god del nasjonal skolehistorie.

Et lignende prosjekt, ledet av vårt medlem Bernt Bølviken, går ut på å identifisere idrettslag, klubber og foreninger i vårt nærområde fra 1920-tallet og fram til i dag - og de er det faktisk ganske mange av. Bernt har, sammen med andre av historielagets medlemmer, jaktet på disse foreningene, funnet ut hvor

de holdt til, hvilke idrettsgrener de drev med, når de var mest aktive, osv. Mange er borte, nye har kommet til, og noen er fremdeles aktive. Arbeidet har pågått i noen år, men kanskje kan noe publiseres allerede i løpet av 2025.

Siste «skudd» på denne stammen» er et hefte om «Bedrifter som var med å bygge Oslo», nok en gang med Kjell Veivåg i førersetet. Den foreløpige arbeidstittelen «Et streif i arbeids- og næringsliv gjennom 200 år på Grønland, Enerhaugen, Tøyen, Vaterland, Fjerdingen og Ensjo - og med en liten tur innom Kampen». Det foreligger allerede et manus på rundt 100 sider, men her tar vi sikte på publisering i én eller annen form i løpet av 2026.

HISTORISK VANDRINGSPILL LANGS AKERSELVA

Spill ved å skanne QR kode under. Nedlasting av app starter automatisk og spillet åpnes. Velg kode:

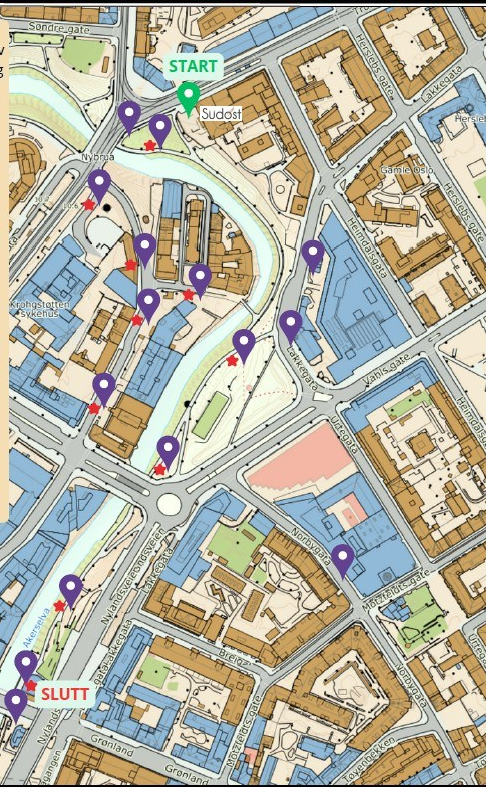
*** FAST RUTE:**
Post 1-10 i kronologisk rekkefølge **987355**

ÅPEN RUTE:
Post 1-16 i valgfri rekkefølge **794124**

Spillene er gratis.
God tur!
Hilsen Enerhaugen, Grønland og Tøyen historielag

START

SLUTT

SPONSET AV: **avantor**

 Sudost
Apex Crossword

LAST NED WITTARIO APPEN GRATIS!

GET IT ON Google Play

Download on the App Store

Digitalt vandringspill – Vi har laget et GPS-basert vandringspill ved bruk av firmaet Wittarios spillplattform. Vårt første spill ble lansert 16. oktober 2024, med start ved Nybrua / restaurant SüdOst og slutt ved Vaterlands bro. Inntil 16 poster med spørsmål og mye historisk informasjon om posten popper opp på smarttelefonen. Info om spillet ligger på vår hjemmeside under «Aktiviteter/Digitalt vandrings-

spill». Vi ønsker imidlertid å lage et nytt spill, med poster i vårt primærområde. Hovedhensikten med vårt arbeid er å motivere flest mulig til å komme seg opp av «godstolen» og gjenoppleve historien i vår umiddelbare nærhet. Spillet er åpent for alle, også de som ikke er EGT-medlemmer, og det er derfor en morsom anledning til å invitere venner og familie med på en vandring. Mer om dette på hjemmesiden vår.

Ole Gudmundsens bauta mellom Nordbygata 13 og 15.

Minneplaketter og bautaer – Vi er blitt godt kjent med de blå skiltene til Oslo Byes Vel, og vi har flere av dem i vårt område. Det finnes imidlertid også andre skilt/plaketter og bautaer i vårt område som beskriver hendelser, personer, osv., uten å være registrert på samme måte som de blå skiltene. De mest kjente eksemplene er vel de mange «snublesteiner» på fortauene som navngir jøder som ble deportert med M/S «Donau» fra Oslo 26. november 1942. De fleste endte sine liv i nazistenes utryddelsesleirer, kun et fåtall kom hjem i live. I Smalgangen på Grønlands torg (Grønland 9) finner man en stor plakett på bakken som forteller at Frelsesarmeen holdt sine første møter i Norge nettopp her. Det finnes sikkert flere, og styret tenker at det kan være spennende å lete opp så mange som mulig av slike minner i vårt område. Vi oppfordrer medlemmene til å se etter nettopp slike minneplaketter når de er ute og rusler. Ta et bilde av det dere måtte finne med smarttelefonen, slik at teksten er leselig og send inn til styret, som vil samle dem og presentere dem på ett eller flere medlemsmøter. Kanskje noen av skiltene er så spennende at det kan bli et foredrag av det.

Er det håp for Plakathuset?

Dagsavisen rapporterer i en artikkel 8/7-25 om kommunalt eide bygg som står tomme. Ett av mange er det såkalte Plakat-huset i Grønlandsleiret 28 som har stått tomt ekstremt lenge. Under panelet er det laftet tømmerhus, trolig fra ca. 1812. Huset rommet opprinnelig både bolig og slakterbutikk, men ble stående igjen alene etter det massive saneringen som skjedde i området, inkludert Enerhaugen, på 1960-tallet. Omtrent samtidig tok kommunen over eierskapet. I 2019 vedtok Oslo

Foto: Gabriella Løkke, Dagsavisen.

kommune å rehabilitere Plakathuset og etter fire år

med prosjektering og planlegging ble prosjektet ferdigstilt på papiret. Det ble satt av 25 millioner kroner. Men planene ble skrinlagt på grunn av dårlig tilstand og høye kostnader. Eiendoms- og byfornyelsesetaten begynte i 2024 å forberede salg.

Fortidsminneforeningen i Oslo og Akershus er i dialog med Oslo kommune om å kjøpe det lille, røde Plakat-

huset. Generalsekretær Ola Harald Fjeldheim kjenner ikke til den juridiske praksisen til kommunen i detalj, men han vet at kommunen har mulighet til å selge bygg til en lavere pris for å få tatt dem i bruk. – «Som

frivillig organisasjon har vi mulighet til å overta bygg. Det handler i bunn og grunn om politisk vilje. Den er noen ganger til stede, men ofte opplever vi at det handler om å selge til markedspris.» Han opplever imidlertid dialogen om Plakathuset som positiv, og tror det ender med at foreningen overtar huset. – «Vi må nok betale litt for

det, men det ser lovende ut sier han.»

Eiendoms- og byfornyelsesetaten skriver til Dagsavisen at etaten konkret jobber med å tilrettelegge for Grønlandsleiret 28 skal kunne brukes til lokal samfunnsbruk.

Tør vi håpe og tro på dette?

EGT historielag v/Karin Arnesen

Ja, det er håp for Plakathuset! En måned etter artikkelen ovenfor, meddeler Vårt Oslo 7/8-25 at «Det felleferdige huset på Grønland skal få nytt liv igjen». Oslo kommune har inngått en avtale med **Fortidsminneforeningen** om å selge det lille røde huset til foreningen.

Eierskiftet er et direktesalg til Fortidsminneforeningen og må derfor vedtas av bystyret i tråd med kommunens salgsinstruks. Et av vilkårene for salget er at kulturminner og -miljøer blir tatt vare på for ettertiden, og at eiendommen utvikles til et møtested med sosial funksjon i bydelen.

Fortidsminneforeningen har allerede innledet dialog med aktører som ønsker å bruke huset. Huset har store skader, men kan helt klart settes i stand med kulturminneverdier intakt. Fortidsminneforeningen har både kunnskapen og menneskene som skal til for å lykkes med

dette, sier generalsekretær Ola H. Fjeldheim i Fortidsminneforeningen.

Grønlandsleiret 28—Plakathuset i august 2025. Foto: Terje Knudsen.

EGT historielag v/Terje Knudsen.

80 år siden andre verdenskrig

Tøyen leir – en av mange tyske leirer i Oslo

Av: Terje Knudsen

Norge var det landet som tyskerne okkuperte under krigen med flest tyske soldater pr. innbygger. Oslo under krigen hadde ca. 200 000 (anslag) innbyggere, mens tyskerne hadde rundt 40 000 soldater i byen. Det vil si at ca. hver sjette person i byen var tysk soldat.

For å organisere hele dette store militærapparatet opprette tyskerne en rekke brakkeleire i Oslo og nærmeste omegn. I tillegg ble bybildet preget av en omfattende byggevirkomhet, i tillegg til militære installasjoner som nærforsvarsstillinger, antiluftskys, piggrådsperringer, nedgravde dekningsanlegg i nesten alle parker og militære vakthus, ble det også bygget rundt hele 1 400 bygninger, i gjennomsnitt seks nye bygninger i uka hele krigen igjennom. Noe av det høye tempoet kan forklares med at særlig forlegninger og leirer ble satt opp med prefabrikerte lemm- og platehus, som de kjente tyskerbrakkene. Men det ble også bygget mer solide bygninger, som utvidelsene på Aker sykehus, og mer høystatusleire som Ormsund leir og Lutvann leir.

I selve Oslo var det åtte tyske brakkeleirer, mens de fleste og største var anlagt i det daværende Aker. Etter at tyskerne ble sendt hjem, overtok først allierte styrker en del av leirene, før det norske militære kunne ta en del av dem i bruk.

Innenfor EGT-området er det en leir som peker seg

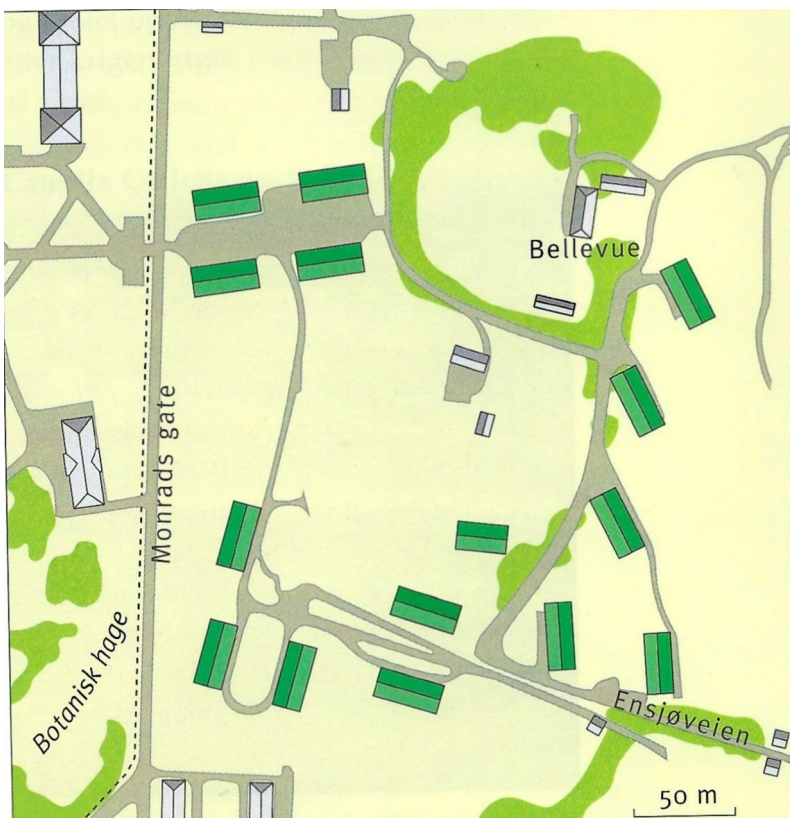
Kart over tyskernes anlegg i Oslo og Aker under okkupasjonen.
OVE OLSEN, BOKPRODUKSJON SA

ut- Tøyen leiren. Leiren ble betegnet som: Marine Ausrüstungsstelle Oslo, Auffanglager Tøyen Botanischer Garten, ofte bare omtalt som Monrads gate 9. Der det gamle Munch-museet ligger nå og nordover mot Frydenbergveien var det før krigen store, åpne jorder med fire gartnerier: M. Sundelius Handelsgartneri A/S, Svendsens Handelsgartneri A/S, Gartner Elis Blomfeldt & Erik Grov og Gartner Øistein Steinskog. Her lå også tre bolighus der det til sammen bodde syv

familier, fem av dem i Bellevue. Eiendommen som var på 122 100 m², var eid av Oslo kommune ved Leiegårdskontoret.

Området ble beslaglagt av tyskerne fra 11. februar 1943 og fram til frigjøringen, og her anla de en stor leir for Kriegsmarine med ca. 20 brakker: mannskapsbrakker og lagerbrakker. Leiren var i første rekke et materiellager, og ble også kalt Gerätelager III Tøyen. Lagerbrakkene inneholdt møbler, elektrisk utstyr, dynamoer osv. Inngangen til leiren var fra Monrads gate, et stykke sør for blokken Monrads gate 13. Ved inngangen lå to brakker på hver side av veien inn i leiren. Denne veien svingte sørover mot området der Munch-museet senere ble bygd, og her lå den største ansamlingen av brakker. I skråningen på østsiden lå ytterligere 6-7 brakker. Nord for brakkeområdet øst for blokken Sofienberggata 57, som ennå ikke var bebygd, ble det drevet feltmessige øvelser. Leiren hadde også en Aussenkommando fra Stalag 303 med

sovjetiske krigsfanger underlagt Höherer Verbindungsingenieur bei Marine Oslo. Fangene var antagelig innkvartert i brakker nord i leiren, da en som den gang var gutt, husker at guttene i området leverte brødskiver til fangene gjennom gjerdet her. 13. april 1945 var det 20 fanger i leiren. I fjellet ved Ola Narr var det sprengt ut fire store bunkere. På toppen oppe ved Solhaug, der Hasle kirke ligger nå, stod en luftvernkanon med en granittmur i forkant. I tillegg til brakkeleiren og Tøyen skole som var rekvirert, ble også de første av OBOS-

Tøyen leir slik den så ut i 1947. En god del av brakkene var da revet. Nå går Finnmarksgata over området og gamle Munch-museet ligger der det på kartet er fem brakker sør i området. Kart: Ove Olsen, Bokproduksjon

blokkene i Helgesens gate, som stod ferdige i 1941, umiddelbart rekvirert av tyske myndigheter. Dette innebar at Tøyen-området hadde et betydelig innslag av tyskere under krigen.

I juni 1945 var leiren overtatt av mannskaper fra Milorgs D 13110, mens det fremdeles var 20 tyske soldater igjen her. Leiren ble så beslaglagt av Distriktskommando Østlandet. I tyskernes leirer var det blant annet reservedeler til Deutz dieselmotorer, disse ble overtatt av NSB. I januar 1946 ble det foretatt diverse tyverier fra leiren. Sommeren 1946 ble

en vaktbrakke, en fangebrakke, et grisehus og en lagerbrakke solgt. Samme høst ble to brakker til

solgt. I 1947 ble det så avgjort hva som skulle skje med resten av disse brakkene. Brakkeutvalget solgte 12 av dem til Telegrafverket, fire til Emil Moestue, én til Akers oppgjørskontor, én til Telegrafstyrets militærkontor og to mindre brakker til en privatmann. En av brakkene, Brakke 1, som var blitt brukt som møbellager blant annet for utkastede og fengslede NS-folk, ble tømt og revet dette året. De andre ble imidlertid ikke

flyttet, da det ble bestemt at de skulle få bli stående inntil videre. Litt etter litt ble imidlertid de også fjernet, og Finnmarksgata ble lagt over området og knyttet sammen med Kjølberggata.

Kilder: Lokalhistoriewiki (Oslo under andre verdenskrig), Wikipedia, Øyvind Reisegg: «Oslo under krigen», Oslo Byleksikon, Øyvind Reisegg: «Tyskerbrakker som boliger i etterkrigsårene», St. Hallvard 2/2025.

Historielaget v/Historiebrev ønsker best mulig kontakt med sine lesere. Redaksjonen ønsker gjerne ros og ris på innhold og form for Historiebrev. Det vi aller mest er ute etter er om noen av våre ca. 250 lesere tar pennen fatt og skriver bidrag til publikasjonen. De siste HB har stort sett inneholdt artikler av Karin Arnesen, Tor Kubberud og Terje Knudsen.

Vi hører gjerne fra dere—våre lesere!

Industrihistorie i EGT-området

Fuglesang & Sønner AS—produksjon av Ajungilak

Av: Tor Kubberud.

Har du noengang sovet i en Ajungilak?

«Hæ»! Tuller du med meg?

Norges mest kjente sovepose ble produsert av bedriften Fuglesang ved Akerselva - på adressen Chr. Krogs gate 16. Firmaet var landets første vattfabrikk. Foruten soveposer produserte det vatt for lette tepper, madrasser og puter.

I 1885 lånte Jacob Mitcheal Breien nok penger til å etablere en fabrikk i Oslo for produksjon av fyllmateriale. Mekanisk produksjon av fyllmateriale i bomull og ull var nytt i Norge.

De første årene produserte fabrikkene tepper, dyner, puter, møbelstopp og klesfor. Kort tid etter solgte Breien fabrikkene til Richard Fuglesang. Selveste Fritjof Nansen ivret for at Fuglesang-familien burde begynne å teste ut produksjon av soveposer.

De første soveposene ble produsert i 1890. De første posene var laget av bomull fylt med vannavstøtende fibre fra tropiske trær. Nansen, Sverdrup og Amundsen testet ut posene, men fortsatte en god stund med soveposer av reinsdyrskinn til sine polarekspedisjoner, i påvente av et godt kvalitetsprodukt.

Etter århundreskiftet gjennomgikk fabrikkene store endringer for å følge med på den tekniske utviklingen. Fuglesang-familien var engasjert bredt i handel og industri med nære forbindelser i utlandet. Først fra tidlig på 1930-tallet var de moderne soveposene blitt såpass bra at de også kunne benyttes til ekspedisjoner. Fra 1931 til 2004 er det listet opp mer enn 50 ekspedisjoner som har benyttet Ajungilak soveposer.

Navnet Ajungilak.

Opphavet til navnet er grønlandsk etnologi med betydningen «varm hilsen». Navnet Ajungilak dukket opp etter at Martin Mehren og Arne Højgaard benyttet Fuglesangs soveposer på sin Grønlandsekspedisjon i 1931. De kom tilbake med forslag om å benytte det inuttiske ordet for

varm velkomst/hilsen på soveposene de var så fornøyde med. Merkenavnet Ajungilak var født. Fra 1931 ble Fuglesangs soveposer produsert under navnet «Ajungilak».

Nye fabrikker

I 1947 ble det bygd en ny, stor moderne fabrikk i Chr. Krogs gate 14 og 16. Noen år senere åpnet selskapet enda en fabrikk, denne gangen på Hønefoss, og en gammel ullfabrikk ble anskaffet for å bearbeide dun og fjær. Dette var det første skrittet inn i produksjon av dunsoveposer. I 1970 ble hele produksjonen flyttet til Hønefoss der en ny stor fabrikk og hovedkontor sto ferdig. Dette ble komplettert med et stort lagerbygg. Selskapet fokuserte nå utelukkende på produksjon av soveposer og sengetøy.

Baksiden av fabrikkene fotografert fra Akerselva. Industri-museum.

Senere utvikling

Ajungilak fortsatte å begeistre et stadig større publikum med sine soveposer, og på 1980-tallet hadde selskapet produksjon i Norge og England, samt sterke avdelinger i Sverige og Tyskland. Den lille soveposeprodusenten fra Norge var blitt det ledende varemerke.

Internasjonaliseringen pekte imidlertid i samme retning som for annen norsk og europeisk produksjonsindustri: Flytting til fabrikkene i lavkostland. I 1999 stengte Ajungilak

fabrikken på Hønefoss og alle andre europeiske produksjonsanlegg på grunn av høye kostnader, og produksjonen ble flyttet til Kina. Et par år senere ble Ajungilak kjøpt opp av det sveitsiske konsernet Mammot AG, som har avdelinger i Tyskland og USA. Soveposene er nå innarbeidet i Mammuts katalog under varemerket Ajungilak, og er tilgjengelig over hele verden. Som norsk produkt er imidlertid Ajungilak historie.

Kilder: Store norske leksikon og Norsk Teknisk Industrimuseum.

Artikkel av Marthe Glad Munch-Møller, Dagsavisen 13.10.2024

På gamle kart

Hvor liten brua faktisk var vet ikke jeg. Men den var i alle fall mindre enn Vaterlandsbrua, og det er nok derfor den fikk navnet.

På tre såkalte kadettkart, kart som kadetter ved Krigsskolen tegna som del av utdanninga si, ser vi framstillinger av Grønland, Tøyenbekken og Lillebrua. Karta er tegna i 1805, altså før området mellom Grønland og Tøyen ble bebyggt, og før den siste brua over Tøyenbekken ble reist.

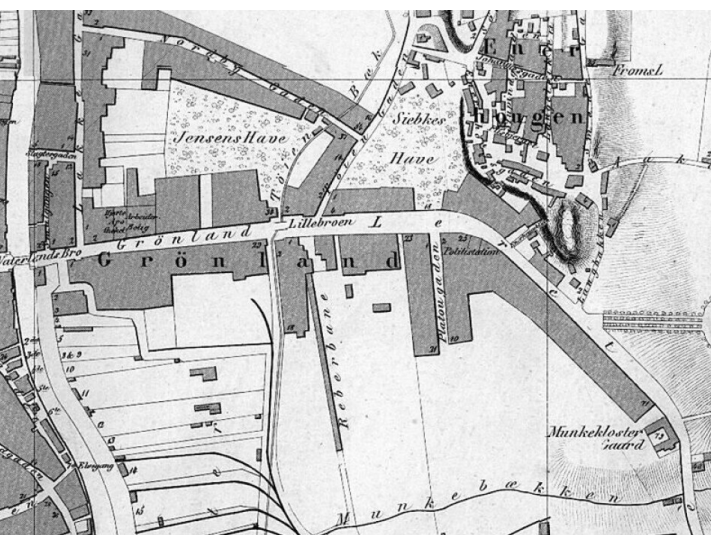

Tegning fra Grønlandsleret i 1899, av Peter Andreas Blix.
Oslo museum

mange småbruer over vei-grøftene som gikk på hver side av veien. Den største av disse småbruene lå nederst i Tøyengata der den kryssa veigrøfta og møtte Grønland.

Livet rundt brua

Utover lukta fra Lortbekken, hvordan var det å bo ved Lillebrua? Asbjørnsen skriver ikke om naboene, men noe kan man i alle fall lese seg til i de gamle Christiania-avisene.

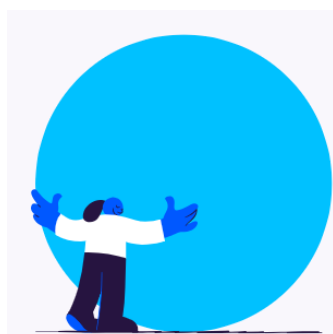

Ved Lillebrua skifta gata navn fra Grønland til Leret. Kart fra 1861. I. W. G. Næser, Lokalhistoriewiki

På disse karta ser vi at Lillebrua ikke var i nærheten av å være Grønlands minste bru. Snarere gikk det

Den korte veistubben mellom Lillebrua og Vaterlandsbrua ble avertert som et svært bra sted for næringsdrivende. Som nevnt var Grønland ei innfartsåre for folk som kom over land østfra. Mange søkte losji for både seg og hestene sine utafor byen, og når gårdene her var til salgs avertertes det nettopp med at det er stallplass til tilreisende hester.

Fra 1830-tallet lå det en «simpel, men meget besøgt» kjeglebane her. Kjeglespill var forløperen til dagens bowling. Banene hadde gjerne en såkalt kjeglegutt ansatt for å stille kjeglene på plass etter at man var ferdig med å rulle kula. Denne banen eksisterte til ca. 1849. Siste eier var en madame Throndsen, som anbefalte sin kjeglebane «til honette Gjæster»

Tipper du—eller prøver du vinningsjansene i Lotto?

Hittil har medlemmene generert kr 3012,- i 2025. Gir du GRASROTANDELEN til historielaget blir det kanskje enda noen flere kroner på oss i år.

Husk at Andelen gis av Norsk Tipping og trekkes aldri fra din gevinst!

Pølsemaker Jens Evensen senior

En kraftkar på Grønland

Havrettsminister Jens Evensen var høy og kraftig, men ingen kjempe. Det har jeg selv kunnet bekrefte ved et hyggelig og spesielt møte i Central Park i New York i 1984. New York maraton var i gang, og jeg som medlem av Kampen Janitsjarorkester møtte havrettsministeren ved innkomsten av løpet. Grete Waitz passerte mål først av alle kvinnene og blant de første mennene.

Havrettsministeren hadde et par dager før hørt vår konsert i FN-bygningen. Han kom ned i resepsjonen og slo av en prat. Vi varslet om spilling i forbindelse med New York Marathon 1984. Og sannelig der møtte han opp og hørte orkesteret spille «I'snt She Lovely» for vinneren Grete Waitz. **Men nok om han og mer om hans far!**

Havrettsministeren fotografert i 1984 i Central Park i New York med Kampelue.

Av: Terje Knudsen

Hans far pølsemaker Jens Evensen var en kjempe. Han veide 140 kg, og hadde never nesten som fenelår. Det sies at pølsemakeren var etterkommer av Heggelandskjempene som i dansketiden skal ha drept to danske skatteoppkrevdere, og måtte stikke til fjells – hvor de levde i tyve år utenfor myndighetenes rekkevidde.

Pølsemaker Jens Evensen hadde bare to års folkeskole. Slik var det for fattigfolk. Men han var rapp, og mer intelligent enn de fleste. Han kom seg inn i bakerlære, men det gikk han lei av og byttet med en kamerat som gikk i slakterlære. Slik gikk det til at han ble slakter og pølsemaker.

Han ble en human slakter; bandt bind over øynene på slaktet, klappet og beroliget. Folk hadde jo vondt av sine gamle husdyr! Jens Evensen fikk ord på seg for å være hensynsfull mot både folk og fe. Fra alle kanter

kom det bud på den unge slakteren. Som voksen kom han til Skien, da var han blitt utlært pølsemaker. Av de tyske og polske pølsemakerne i byen lærte han nye metoder og oppskrifter som var ukjent i Norge. Juleskinka ble brodert med roser av fett, og grisen til juledagsbordet fikk roser i ørene og eple i munnen.

Jens var aldri redd for å jobbe overtid. Når de norske slakterne ellers gikk hjem, ble han igjen på arbeidsplassen og lærte mye som han tok med seg da han senere begynte for seg selv.

Som ung slaktersvenn flyttet Jens til Kristiania. Hans ry om kjempekrefter gikk i forveien. Kristianiafolk trodde det var løgn og overdrivelser, og utfordret mannen med de store musklene. Han greide å bære et 160 kg grise-slakt på ryggen, uten å hvile, opp fem etasjer og ned igjen. Da han skjønte at han ikke ble tatt helt

alvorlig tok han like godt hele børen en gang til, også

«Grønlandskongen». Jens Evensen var en urkraft, en røslig kar som likte seg dårlig hvis vekten kom under 160kg.

denne gang fem etasjer opp og ned. Da svartnet det for ham, men han hadde greid å gjennomføre.

Jens Evensen hadde ingen venner eller kjentfolk i Kristiania. Han leide et lite kvistværelse. Etter hvert fikk han nok av Tigerstaden. Han sa opp hybelen, kjøpte billett til England, pakket kofferten og gikk ned til kaia hvor båten skulle gå. På kaia satte han seg på kofferten og så på måkene, sånn som han var vant med fra Arendal. Han glemte bort tiden, sovnet, og

Direktør Norbeck annonserer brytekamp med Hr. Slagter Jens Evensen.

båten gikk uten at han merket det. «Nei og nei», sa han til seg selv da han våknet og så en stripe av røyk ute i fjorden der båten forsvant, «da var det kanskje ikke meningen at jeg skulle til England likevel».

En gang kom Cirkus Norbeck til byen. Direktør Norbeck utga seg for å være byens sterkeste mann. Ingen kunne stå i mot ham i et nappetak. Så sikker var han at han utlovet 50 kroner, i dag tilsvarende cirka 3000 kroner, om noen skulle greie det. Jens ville prøve, men ba Norbeck om ikke å ta nakketak, fordi Jens hadde en skade i nakken. Det første Norbeck gjorde, var å ta nakketak. Da ble Jens ergerlig og slengte sirkusdirektøren opp i luften så han seilte over publikum og direkte på hode i sagflisen. Stor jubel. Norbeck ville ikke betale den utlovede premien, men publikum lagde pipekonsert. Den utlovede premien hentet han til slutt i en trillebår. Det var 10- og 25-øringer og småpenger, og Jens måtte telle opp der og da. Det glemte han aldri. Plakaten med annonse-

ringen av sirkuset hadde æresplass hjemme på stueveggen.

To viktige hendelser inntraff i Jens Evensen seniors liv: Han fikk jobb i slakterfirmaet Jens J. Andersen i Schweigaards gate i Kristiania, som sjef for pølsemarkene, og han traff så Victoria Bjerkaas, som var født i Oslo, og hennes far var politi ved Grønland politistasjon. Han karakteriserte henne senere som en «liten, mørk og bestemt dame».

Jens Evensen sto for innkjøpene til firmaet Jens J. Andersen. Han dro selv kjerra med kjøtt oppover bakken i Schweigaards gate, så svetten rant i strie strømmer. «Dette kan jo ikke fortsette», sa han til seg selv. Så snart han hadde spart sammen noen skillinger, kjøpte han en hest. Victoria ble førstedame i butikken til Jens J. Andersen. Hun hadde sørget for å skaffe seg sekretærutdanning på Wangs sekretærskole, og påtok seg å føre bedriftens regnskapsbøker. Med en beskjeden startkapital på 752 kroner sluttet de hos Jens J. Andersen etter en tid og startet for seg selv med en liten kjøttforretning i Schweigaards gate. Victoria sto bak disken, hun sjarmerte kundene og opparbeidet seg en liten kundekrets. Butikken gikk greit, men det var for smått for Jens. Han hadde oppdaget at et lokale i Grønlandsleiret var til leie. Brødrene Smedsrud eide gården, og de hadde lagt ned butikken sin. Uten å rådføre seg med Victoria leide han lokalet. Det lå strategisk til på et hjørne og hadde store utstillingsvinduer. Det ble selvfølgelig rabalder. De kunne ikke arbeide i to forretninger, og kunne ikke dele seg.

Victoria og Jens giftet seg i Grønland kirke 17. mai 1908. Det ble ikke noe stort bryllup; de var enkle og fordringsløse mennesker og gikk sammen bort til Grønland kirke og ble viet. En beskjeden begynnelse, men historien videre forteller om to mennesker med hjertelag, ambisjoner, krefter og evner langt over gjennomsnittet.

Jens oppførte etter sitt eget hode Oslos første og største pølsefabrikk inne i gården. Han hadde stall i Platous gate 18, med tre hester og triller. Han var meget nøye på kjøretøyene, de skulle være nyvasket og med bra seletøy. Da hestene ble byttet med bil,

kjørte han selv en sølvgrå Buick med registreringsnummer A-722 og lastebiler og varebiler ble merket med tydelig firmalogo. Kundene var den aldri svikten- de inntektskilden; firmaet ble kjent for sin ekspertise, og navnet «Jens Evensen» var en garanti for god service.

Det var stor fattigdom blant folk i Kristiania og mange unger gikk barbeinte. Jens kjøpte sko til mange små- unger hos madam Dahl. Han oppdaget at en unge var like barbeint neste dag. «Pappa har solgt skoene for ei flaske brennevin!» Pappaen fikk en privat opplevelse med oppfølging av Jens, og ungen fikk et par nye sko. Han løp hjem «så det hvite på sålene lyste opp!» Hos Evensen spiste betjeningen og pølsemakerne

Grønlandsleiret 23 - også kalt Smedsrudgården. Oppført 1896. I 1907 åpnet Jens Evensen butikk her. Foto: Terje Knudsen.

lunsjen sin sammen med arbeidsgiverne oppe i privaten. Det skulle ikke gjøres forskjell på folk. Hele ni år gikk det, fra bryllupet til Jens Ingebret ble født 5. november 1917. Mellomnavnet fikk han etter sin morfars. Etter Jens kom broren Victor, født 29. september 1919, og Inger Hanna 12. mars 1921. Ungene var ikke gamle før de fikk delta både i butikken og i familiens sosiale virksomhet. Familien Evensen organiserte suppekjøkken, og ungene ble sendt ut til trengende med spann og hilsen fra mor.

Forretningen gikk strålende. Innkjøp og priser ble diskutert rundt middagsbordet, og ungene måtte høre på. Firma Jens Evensen var blitt et handelshus, og barna skulle settes inn i strategiene. Da Jens Ingebret mange år senere for første gang var på tale som statsråd i en Arbeiderparti-regjering, ble han bedt om

Jens Evens plass (Wikipedia) Foto: Jan Tore Egge.

å møte Einar Gerhardsen. Da spurte Gerhardsen om navnet Evensen hadde noen forbindelse med slakter Evensen på Grønland. Jens kunne fortelle at jo, det var faren hans. Da sa Gerhardsen: «Jeg husker godt slakter Evensen på Grønland. Han var kjent for å gi god vekt til folk som hadde lite å betale med». Og ikke nok med det; ungene hadde fritt fram for å komme om kvelden før butikken lukket, for å få med seg de usolgte pølsesnabbene.

Den 14. oktober 1957 døde slaktermester Jens Evensen, på dagen 50 år etter at han åpnet butikken i Grønlandsleiret. Sønnen Victor Evensen og huslegen Ellen Gleditsch var til stede. De ville ha ham på sykehus. «Må jeg det? Nei, det vil jeg ikke,» skal Evensen ha sagt. Han fikk en lett død, la seg bare tilbake i sengen og utåndet. Familien samlet seg. Han ble lagt i kiste. Kisten ble så tung at seks mann måtte til for å bære kjempen ned trappene. På gaten hadde betjeningen og pølsemakerne dannet espalier. I hvite frakker og med luen i hånden sto de der, i to tette rader fra hovedinngangen til hjørnet der bilen ventet. Tause tok de farvel. En høvding var død.

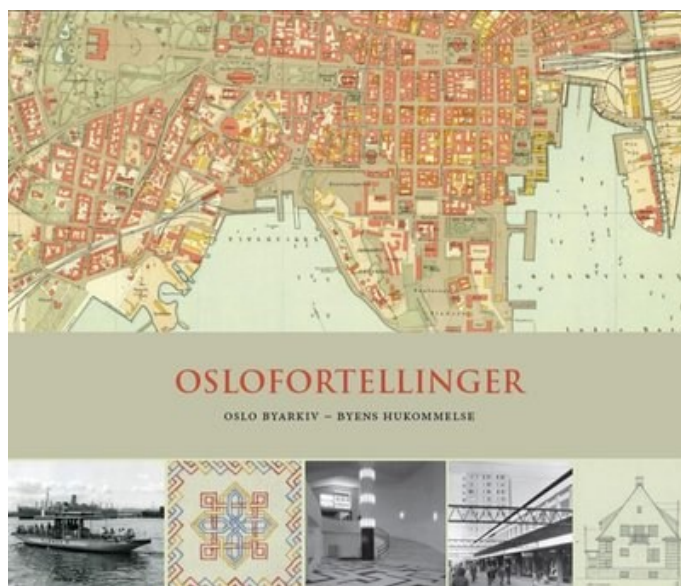
Kilde: ISSUU; En slekt gjennom harde tider, [ISSUU.vom/orkana/docs/jens_evensen/s/11566716](https://issuu.com/orkana/docs/jens_evensen/s/11566716), Ingolf Vislie: Jens Evensen; Havn, oljen og retten (Orkana 2027).

Terjes tips

Oslofortellinger. Oslo Byarkiv – byens hukommelse.

Denne boken ble utgitt i forbindelse med at Byarkivet feiret 25 år i 2017. Boken er ikke spesielt stor og omfattende, og de 25 utvalgte historiene som fortelles er både kjente og ukjente fortellinger. Det kan se ut som om Ark fortsatt har den til salgs for den overkommelige pris 150,-.

Oslo Byarkiv holder til i Maridalsveien 3 og inneholder store samlinger – vitnesbyrd fra fortiden som kun finnes i ett eneste eksemplar, uerstattelige verdier som Hilde Barstad i Kulturetaten sa den gang i2017. Byarkivet har to funksjoner – både arkivmyndighet og arkivdepot.

Byarkivet i Oslo – skattejakt i byens hukommelse!

Av: Karin Arnesen

Dersom du bare er litt nysgjerrig er dette «verdens beste» skattkammer for deg som vil vite mer om Oslo-relaterte ting - omtrent tilbake til Henrik Wergelands tid. Han var for øvrig Norges første riksarkivar i 5 år før han døde i 1845.

Byarkivet skriver om seg selv: Vi har faglig myndighet for kommunens samlede arkivvirksomhet og oppbevarer kommunalt arkivmateriale som skal bevares for ettertiden. Byarkivet bevarer og tilgjengeliggjør også privatarkiv fra mange typer virksomheter, organisasjoner og fra annen aktivitet utenom kommunen. Byarkivet har ansvaret for at arkivmaterialet blir gjort tilgjengelig for ulike grupper av brukere. Byarkivet består av 23 000 hyllemeter med historisk materiale. En liten del av materialet er digitalisert, men resten må du komme til oss for å se på lesesalen.

Utrolige 23 km hyller med Oslo-historie og innholdet er mildt sagt mangfoldig. Jeg vil også hevde at de må være den arkivinstitusjon i Oslo, og kanskje ellers i landet, som er mest tilgjengelig. De har gode åpningstider på lesesalen og veldig kunnskapsrike medarbei-

dere som betjener den.

Adressen er Maridalsveien 3 hvor Nora Fabrikker holdt til fra 1918 til 1972 – og den gamle heisen ned i arkivene, med Solo-reklame på veggene rusler og går fremdeles. Du vil se at folk fra Byarkivet stadig stiller opp i forbindelse med alle mulige aktiviteter i Oslo. Det kan være byvandring, historiske artikler i aviser, samt foredrag og seminarer enten i eget hus eller i historielag og andre typer foreninger. Ikke noe forum er for lite eller for stort. Et eget tidsskrift «Tobias» på godt over 100 sider lager de også en gang i året. Navnet Tobias skriver seg forresten fra at Byarkivet i sin tid holdt til i et av Rådhusets tårn.

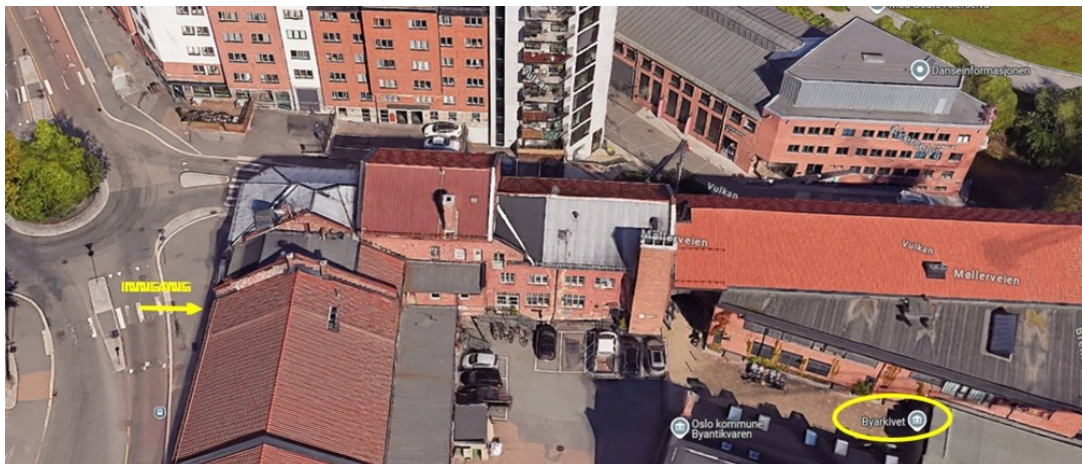
Hva kan du finne? Her er noen eksempler.:

Kommunale ting av alle slag. Her finner du også arkivet for Aker kommune som først ble en del av Oslo i 1948.

Du finner skatteprotokoller, branntakster for hus og leiegårder helt tilbake til 1872. Disse er ofte detaljerte og kan fortelle mye om forholdene.

Skolearkivene – Alt fra protokoller med navn, fremmøte, karakterer og administrative saker.

Privatarkivene – Her kan du finne saker etter organisasjoner, bedrifter, institusjoner og ikke minst privat-

Byarkivet i Maridalsveien 3. Inngang fra gaten til venstre og hovedinngang til høyre. Foto: Google maps.

personer. Og finner du ikke det du leter etter så gir de deg gode tips om hvor du skal henvende deg.

De har et eget foto- og film-arkiv og en stor samling kart helt tilbake til slutten av 1700-tallet som er digitalisert.

Men for oss privatpersoner er det mange andre saker som mer spennende. For eksempel ble det gjennomført kommunale folketellinger hvert år (nesten) fra 1899 og helt frem til 1954. Du kan følge familien din

og ofte er det tilleggsinfo som navn på en leietaker, navn på hvor de jobbet eller om noen var arbeidsledig. Og kanskje enda mer spennende – hvem bodde sammen med hvem?

Fattigvesenet, datidens NAV, inneholder detaljer om de som slet og måtte få støtte. Men her er også oversikt over de

barna som foreldrene ikke kunne klare å ta vare på og ble «utsatt» på landet for en periode eller for alltid. Til disse finnes det også intervjuer som kan fortelle de mest hjerteskjærende historier.

Sjekk denne linken. Her finner du en god oversikt.

<https://www.oslo.kommune.no/OBA/>

«Jeg har alt jeg trenger!»

Ja, hvem av oss har ikke sagt det i forbindelse med bursdager og jubileer. Så da en av våre medlemmer jubilerte her i august valgte vedkommende en litt annen vri. Fødselsdagsbarnet ønsket seg ikke gaver – men økonomisk bidrag til tre prosjekter som det arbeides med. Det kom totalt kr. 30 000 fra generøse gjester! Da har vi kr 10 000 til hver av prosjektene. Ett til et privat prosjekt og til hver av de to andre som er EGT-prosjekter. Det ene gjelder dokumentasjon (bok) av Idrettshistoriegruppas store re-

search-arbeide og det andre er dokumentasjon og historie (bok) om industri/bedrifter i vårt område. Begge prosjektene er kommet langt med manus. Alt er gjort på frivillig basis, men det koster å få laget en proff lay-out og få det trykket. Vi har opprette to konti i historielaget for de respektive bøkene.

Kanskje du har lyst til å gjøre noe liknende eller sende oss et mindre bidrag så er vi selvsagt veldig takknemlige for det. ☺

ENERHAUGEN, GRØNLAND OG TØYEN HISTORIELAG

Postadresse: Grønland 28, 0188 Oslo

E-post: egt.historielag@gmail.com

Org.nr.: 924 634 766

Bankkonto: 1813 31 32690

Vipps: 611188

Nettside: <https://egt-historielag.no/> Facebook: [https://www.facebook.com/](https://www.facebook.com/EGTHistorie)

EGTHistorie

